

2a.

AUTOREFERAT

1. **Imię i Nazwisko** - Iwona Przybył

2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:**

1991 - **magister socjologii**, Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, praca magisterska pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Tyszki pt. „*Wielkomięjskie małżeństwa z zaadoptowanym dzieckiem*”.

2002 - **doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii**, stopień nadany Uchwałą Rady Naukowej Instytutu Socjologii UAM, dn. 3.06.2002, rozprawa doktorska pt. „*Małżeństwa bezdzietne – analiza socjologiczna*”.
(promotor: dr hab. Anna Michalska; recenzenci: prof. dr hab. Zbigniew Tyszka, prof. dr hab. Anna Kwak).

3. **Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:**

1991-2002 - asystent w Zakładzie Socjologii Rodziny, Instytut Socjologii, Wydział Nauk Społecznych, UAM w Poznaniu.

Od 2002 roku - adiunkt w Zakładzie Socjologii Rodziny, Instytut Socjologii, Wydział Nauk Społecznych, UAM w Poznaniu.

Ponadto, w latach 2006-2011 - wykładowca w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu.

4. **Osiągnięcie naukowe** zgodnie z art. 16. Ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r., poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

HISTORIE PRZEDŚLUBNE. PRZEMIANY OBYCZAJOWOŚCI I INSTYTUCJI ZARĘCZYN.

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy:

Iwona Przybył, Historie przedślubne. Przemiany obyczajowości i instytucji zaręczyn, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017, ss. 506, ISBN 978-83-232-3176-9 (monografia); recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Anna Kwak.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

CELE NAUKOWE PRACY

Książka „*Historie przedślubne. Przemiany obyczajowości i instytucji zaręczyn*” porusza problematykę zawiązywania małżeństwa w perspektywie socjologicznej i jest zwieńczeniem moich zainteresowań oraz wysiłków badawczych podejmowanych na wcześniejszych etapach pracy zawodowej. Motywem przewodnim monografii jest fenomen narzeczeństwa, traktowanego przede wszystkim jako zbiór tych reguł i wzorów o charakterze obyczajowym, prawnym i religijnym, które odzwierciedlają zmieniające się w czasie wielorakie oczekiwania, a nawet presje społeczeństwa. Analizuję w książce proces (de)instytucjonalizacji zaręczyn na tle zmiennych trendów społeczno-kulturowych oraz kierunki przemian praktyk obyczajowych w obszarze przebiegu znajomości przedślubnej.

Rozważania umieściłam w trzech zasadniczych kontekstach. Pierwszym z nich jest formowanie małżeństwa, ujmowane zazwyczaj jako proces selekcji partnerów w ramach określonych kategorii i warstw społecznych. Analiza reguł selekcji matrymonialnej stanowi dla mnie także tło dla głównego nurtu rozważań dotyczących prawidłowości zawiązywania pary, podtrzymywania znajomości i jej formalizowania. W dobie niezwykle zróżnicowanych biografii intymnych oraz elastyczności struktur rytualnych, umieściłam zawiązywanie małżeństwa w perspektywie wyzwań społeczeństwa ponowoczesnego.

Drugi kontekst rozważań nad regułami doboru matrymonialnego stanowi socjologia małych grup. Związek intymny może być z powodzeniem ujmowany jako zbiorowość, która podlega tym samym procesom społecznym, jak grupa mała, co pozwala śledzić prawidłowości trajektorii diad. W dotychczasowych badaniach doboru matrymonialnego jako procesu rozwoju znajomości, brakowało próby odtworzenia sposobów postrzegania dynamiki związku przez samych uczestników zdarzeń, czyli mężów i żon. Dynamika relacji intymnej i poszczególne fazy rozwoju związku domagały się ponadto takiej formy opisu, która oddaje doświadczenia współczesnych narzeczonych.

Ostatnim aspektem rozważań są przemiany obyczajów praktykowanych w dochodzeniu do małżeństwa, jakie nastąpiły na wybranym obszarze Polski po II wojnie światowej. To, co dzieje się z rodziną i wokół rodziny, także w odniesieniu do obrzędowości, nie jest procesem w pełni autonomicznym, lecz jest uzależnione od warunków ekonomicznych, kształtu i otwartości struktury społecznej, od panującej w danym państwie religii, ideologii, prawa¹. Moim zamierzeniem była próba naszkicowania kierunków

¹ Grad J. 1993, *Obyczaj a moralność. Próba metodologicznego uporządkowania badań dotychczasowych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 84.

przemian szeroko rozumianych przedślubnych praktyk obyczajowych, nie tylko w zakresie sfery seksualnej, wspólnego zamieszkiwania czy formy zaręczyn, ale także w odniesieniu do treści rytuałów ślubnych (wieczory kawalerskie i panieńskie, ceremonie ślubu i wesela).

Moim eksploracjom przyświecały trzy zasadnicze cele. Badania przeprowadzone wśród osób, które zawarły małżeństwo w latach 1945-2014, miały dać możliwość rozpoznania prawidłowości zawiązywania i rozwoju znajomości przedślubnej - trajektorii związków intymnych oraz stworzenia typologii związków narzeczeńskich. Celem badań, zwłaszcza tych prowadzonych wśród najmłodszych stażem małżonków, była eksploracja prawidłowości rozwoju diady, rozpoznanie kryteriów charakteryzujących poszczególne etapy trajektorii znajomości przedślubnej oraz czynników decydujących o „omijaniu” określonych faz w jej przebiegu.

Po drugie, badanie reguł doboru matrymonialnego i obyczajowości przedślubnej miało na celu identyfikację kierunku i intensywności przeobrażeń praktyk społecznych związanych ze sferą doboru matrymonialnego. Chciałam opisać specyfikę instytucji narzeczeństwa w wymiarze historycznym oraz procesy jej dekompozycji. Zasadniczym celem badań była rekonstrukcja kierunku zmian praktyk w tym obszarze życia rodzinnego po II wojnie światowej, w zależności od dekady zawarcia małżeństwa. Patrząc na narzeczeństwo jako na instytucję, w którą wpisane są określone zobowiązania, stawiałam sobie za cel śledzenie zmian w treści, zakresie, rozumieniu oraz „apodyktyczności” tych zobowiązań.

Trzecim celem badań było dotarcie do doświadczeń osób żonatych/zamężnych, do generowanych subiektywnie znaczeń etapów własnej biografii w okresie formowania małżeństwa oraz do sposobów rozumienia tej fazy życia i układania jej w logiczną całość.

W związku z powyższymi celami, przebieg znajomości przedślubnej analizowałam w dwóch perspektywach. Pierwsza z nich to ujęcie ontogenetyczne, gdzie główny nacisk został położony na transformację diady, doświadczanie rytuałów przejścia, przechodzenie związku intymnego przez kolejne fazy rozwoju. Druga perspektywa to ujęcie filogenetyczne - analiza zakresu przemian obyczajowości przedślubnej w zależności od dekady zawarcia małżeństwa (od lat 40. i 50. XX w. do lat 10. XXI w.).

Podstawę teoretyczną mojej pracy stanowiła teoria przebiegu życia w perspektywie interakcyjnej², która kieruje uwagę na związek między życiem jednostki a kontekstem

²Elder G.H. 1985. *Perspectives on the Life Course* (w:) G.H. Elder (ed.) *Life Course Dynamics: Trajectories and Transitions*. Ithaca: Cornell University Press, s. 23-49; Giele J.Z., Elder G.H. 1998. *Methods of Life Course research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Sage: Thousand Oaks; Elder G.H., Shanahan M.J. 2006. *The Life Course and Human Development* (w:) R.M. Lerner (ed.) *Handbook of Child*

społeczno-ekonomicznym i historycznym, w jakim ono przebiega. Teoria przebiegu życia skupia się wymiarze czasu oraz na zmianie i kładzie szczególny nacisk na odtworzenie sposobów, w jakie ścieżki i ich trajektorie są organizowane społecznie. Zastosowanie teorii przebiegu życia dało unikalną możliwość połączenia czasu historycznego i zmian społeczno-kulturowych dotyczących rodziny z jednej strony, z doświadczaniem ich i wplataniem w trajektorie związkowe przez konkretne jednostki, z drugiej. Odwołanie się do tej perspektywy pozwoliło m.in. na określenie wpływu uwarunkowań pochodzących z różnych okresów życia na inicjowanie interakcji i zawiązywanie związku intymnego przez jednostkę, poznanie typowych sekwencji zdarzeń w życiu pary oraz znaczeń przypisywanych przez kobiety i mężczyzn tym zdarzeniom, eksplorację struktury czasu i struktury logicznej tych zdarzeń. Teoria przebiegu życia umożliwiła diagnozowanie stopnia aktywności i zakresu kontroli jednostki w projektowaniu pierwszej fazy życia małżeńsko-rodzinnego, dzięki uchwyceniu punktów zwrotnych i rytuałów przejścia.

Analiza prezentowana przez mnie w książce „*Historie przedślubne*” stanowi rezultat kilkuletnich badań terenowych prowadzonych od lipca 2007 r. do grudnia 2014 r. w trzech typach środowiska lokalnego w województwach wielkopolskim i lubuskim: wsiach, małych miastach i wielkim mieście. Badana próba była dobrana ze względu na podstawowe cechy pozwalające na zróżnicowanie respondentów (rok zawarcia małżeństwa i środowisko zamieszkania) i miała charakter docelowy, w związku z czym interpretacja danych odnosi się tylko do badanych przez mnie osób. Celem dotarcia do tak zróżnicowanej próby było przyjęte założenie, że praktyki obyczajowe są umiejscowione nie tylko w czasie, ale i w przestrzeni. Na potrzeby rozprawy zostało przeprowadzonych: (1) w latach 2007-2008 - 630 wywiadów kwestionariuszowych z pytaniami o charakterze otwartym wśród osób, które zawarły pierwsze małżeństwo po 1945 r., bez względu na obecny stan cywilny; (2) w 2011 r. - zogniskowany wywiad grupowy z 12 narzeczonymi mieszkającymi ówczesznie w Poznaniu - 6 kobietami i 6 mężczyznami w wieku 22-28 lat; (3) w 2014 r. - 50 indywidualnych wywiadów pogłębionych z osobami, które zawarły pierwsze małżeństwo w latach 2012-2014 (25 kobiet i 25 mężczyzn). Wywiad pogłębiony został uzupełniony kilkoma pytaniami o charakterze standaryzowanym w celu uzyskania danych dających się porównać (w części) z materiałem uzyskanym w pierwszej fazie eksploracji.

W badaniach posłużyłam się procedurą sondażu z wykorzystaniem metod: monograficznej, typologicznej, statystycznej oraz analizy treści. Ponadto, na potrzeby analiz zawartych w książce wykorzystałam opracowania z zakresu: socjologii rodziny, demografii, historii społecznej, etnologii, prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego, prawa cywilnego, wybrane autobiografie i opublikowane pamiętniki, by poddać szeroko zakrojonej analizie proces instytucjonalizacji oraz deinstytucjonalizacji zaręczyn, które już od czasów starożytnych nierozzerwalnie związane są z małżeństwem.

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej porządkuję doniesienia naukowe na temat wpływu społeczeństw w formowanie zasad obyczajowych, prawnych i religijnych wskazując, że narzeczeństwo i małżeństwo nigdy nie było i nadal nie jest sprawą prywatną jednostek (rozd. 1.). Prezentuję także dotychczasowe ustalenia dotyczące mechanizmów doboru matrymonialnego, wybrane teorie naukowe wyjaśniające selekcję partnerów do małżeństwa, akcentujące znaczenie statusu partnerów i ich szeroko rozumianych zasobów, oraz teorie procesu doboru matrymonialnego, eksponujące aspekt dynamiki diady (rozd. 2.). W rozdziale 3. omawiam elementy tradycyjnego rytuału ślubnego, przebiegającego według ściśle określonego prawem, religią i obyczajem porządku.

Druga część książki, oparta na wynikach badań własnych, zawiera rozdział o charakterze metodologicznym (rozd. 4.) i prezentuje ciągłość i zmiany społecznych reguł doboru matrymonialnego po II wojnie światowej na wybranym obszarze Polski. Interesują mnie tu między innymi przeobrażenia praktyk obyczajowych, prawidłowości rozwoju diady zmierzającej ku małżeństwu oraz sposoby doświadczania przez jednostki znajomości przedślubnej. Kolejne rozdziały poświęciłam analizie zasad, jakimi rządził się po 1945 r. rynek matrymonialny oraz wzorcom inicjowania znajomości (rozd. 5.), autorskiemu modelowi faz rozwoju znajomości przedślubnej (rozd. 6.), autorskiej typologii związków narzeczeńskich (rozd. 7.), współczesnym regułom formowania małżeństwa w odniesieniu do cech partnerów (kto?), przebiegu znajomości (z kim?) i przebiegu życia (kiedy?) (rozd. 8.) oraz współczesnym praktykom obyczajowym związanym z żegnaniem się ze stanem wolnym (wieczory panieńskie i kawalerskie), ceremoniom ślubu oraz wesela (rozd. 9.).

OSIĄGNIĘTE WYNIKI

Uzyskany niezmiernie bogaty materiał empiryczny pozwala na sformułowanie wielu wniosków w odniesieniu do prawidłowości zawiązywania znajomości prowadzącej do ślubu, jak i jej trajektorii, z których najważniejsze zaprezentuję poniżej:

1/modyfikacje tradycyjnego scenariusza oświadczyn i zaręczyn spowodowały, że można wyróżnić pięć typów związków narzeczeńskich praktykowanych po II wojnie światowej: związki narzeczeńskie tradycyjne - aranżowane, narzeczeństwo quasi-tradycyjne, narzeczeństwo fasadowe, narzeczeństwo prywatne, antynarzeczeństwo. Czynniki, które w sposób statystycznie istotny wpływają na typ formowanego związku narzeczeńskiego okazały się: typ zamieszkiwanego środowiska lokalnego, niezależność ekonomiczna kobiety i mężczyzny w chwili podejmowania decyzji o małżeństwie, częstotliwość uczestnictwa w praktykach religijnych, współżycie seksualne przed ślubem, stosunek rodziców wobec decyzji o ślubie, obecność kohabitacji przedślubnej w przebiegu znajomości, długość okresu zamieszkiwania ze sobą przed ślubem oraz dekada zawarcia związku małżeńskiego.

2/Z perspektywy subiektywnych przeżyć jednostek daje się dostrzec, że istnieje pewien wspólny wzór zmian zachodzących w diadzie na współrzędnej czasu. Proces zawiązywania małżeństwa jest współcześnie sekwencją sześciu faz, począwszy od (1) 'zalotów', (2) 'zauroczenia i fascynacji', (3) 'kruchej stabilizacji', (4) 'konfliktów i zerwań', (5) 'wyłącznieści i zaufania', na (6) 'narzeczeństwie' kończąc. Przechodzenie pomiędzy etapami wyznaczone jest poprzez wydarzenia znaczące w życiu partnerów (które omawiam szczegółowo w książce), mające wpływ na trzy procesy: wzajemną ocenę partnerów, poziom ich zaangażowania w diadę oraz podejmowanie nowych ról w związku. Należy podkreślić, że najważniejszym etapem, który „popycha” znajomość ku małżeństwu jest pojawienie się zaufania między partnerami. Zaufanie, poza wiernością, będąc produktem biografii, staje się dzisiaj fundamentem związku długoterminowego, jest warunkiem koniecznym podjęcia obustronnego zobowiązania w formie zaręczyn.

3/Kobiety, inaczej niż mężczyźni, upewniają się co do zasadności formalizacji związku intymnego na późniejszych etapach znajomości. Proces oceny partnera zabiera kobietom więcej czasu, nie tylko dlatego, że testują jakość związku, poziom zaangażowania i stałość uczuć mężczyzny, ale również ze względu na to, że poszukują u przyszłego współmałżonka innych walorów niż łatwo weryfikowalna atrakcyjność fizyczna, przede wszystkim dobroci (troskliwości, opiekuńczości, życzliwości) i odpowiedzialności.

W odniesieniu do kierunków i intensywności przeobrażeń reguł w sferze doboru matrymonialnego zebrane dane pozwalają na stwierdzenie, że pomimo zachodzących w Polsce po II wojnie światowej procesów modernizacji i autonomizacji młodzieży jako kategorii społecznej, część zasad obowiązujących na rynku matrymonialnym nie uległa zmianie:

1/Nie zmienia się zasada, kogo się szuka. Wraz z upływem czasu nie maleje znaczenie miejsca zajmowanego przez narzeczonych w hierarchii statusu społecznego. Bez względu na dekadę zawarcia małżeństwa tendencja do homogamii pozostawała niewzruszona. Społeczna mapa doboru pozostaje nadal obszarem starannie selekcionowanym. Zarówno Internet, którego popularność jako segmentu rynku matrymonialnego stale rośnie, jak i cele wycieczek i urlopów (kurorty wakacyjne), są przesiąknięte nie tyle stylem życia, ile statusem – głównie poziomem wykształcenia i pochodzeniem środowiskowym partnerów, co można traktować jako pośredni wskaźnik mobilności i rozległości światów społecznych jednostek w zależności od zajmowanego miejsca w strukturze społecznej.

2/Nie zmienia się moment w biografii, w którym spotyka się przyszłego współmałżonka. Ów moment nie ma związku ani z czasem historycznym - jego „ograniczeniami” (np. dość ścisła kontrola prywatnego czasu młodzieży w latach 40. i 50.) czy „ułatwieniami” (prywatyzacja życia w XXI wieku), ani z narzuconymi odgórnie regulacjami prawnymi (prawo do zawierania małżeństwa przez mężczyznę w chwili ukończenia 21 lub 18 lat). Bez względu na dekadę, bliższa znajomość prowadząca do małżeństwa jest zawiązywana mniej więcej w tym samym momencie w przebiegu życia, tj. około 20 roku życia w przypadku kobiet i około 23 lat w przypadku mężczyzn.

3/Bez względu na dekadę zawarcia małżeństwa kobiety pozwalały i pozwalają się wybierać, demonstrując swoją uległość i podatność na zabiegi mężczyzn w trakcie doboru, co paradoksalnie wzmacnia tradycyjny podział ról płciowych i dowodzi obecności konserwatywności społecznej w tym obszarze. To mężczyźni pełnią aktywną, dominującą rolę w trakcie zalotów, okazując zainteresowanie wybraną partnerką. To mężczyźni otwarcie dążą do zawiązania diady intymnej i przejmują bezpośrednią kontrolę nad przebiegiem interakcji w związku. Kontrolują oni trajektorię związku również w momencie jego formalizowania, tj. pomiędzy fazą wyłączności i zaufania a fazą narzeczeństwa. Kobiety w roli inicjatora małżeństwa czują się źle, a symboliczna prośba o ich rękę, kierowana przez przyszłego męża nie bezpośrednio do nich, ale do ich ojca, znajduje w oczach kobiet coraz większe uznanie.

4/Bez względu na upływ czasu zaręczyny publiczne odbywają się niemal wyłącznie w domu rodzinnym kobiety. Również scenariusz spotkania rodzin pochodzenia nupturientów, w trakcie którego młodzi składają sobie obietnicę małżeństwa i ogłaszają ją najbliższym krewnym, nie uległ gwałtownym transformacjom po 1945 roku.

5/Nie uległa zmianie zasada, że na komfort decydowania o przebiegu trajektorii diady i kształcie ceremonii ślubno-weselnej, mogą sobie pozwolić jedynie ci, którzy są całkowicie

niezależni finansowo od rodzin pochodzenia. Zależność ekonomiczna przekłada się na konieczność podporządkowania się i ulegania rodzicom m.in. w takich kwestiach, jak: (nie)zorganizowanie zaręczyn publicznych, liczba gości weselnych i ich skład (stosunek liczby krewnych i przyjaciół). Widać zatem wyraźnie, że zależność ekonomiczna nupturientów od starszego pokolenia ma nadal silny wpływ na sposób legitymizacji i rozumienia narzeczeństwa.

6/Małżeństwo było i pozostaje „naturalną kolejną rzeczą”, życiowym projektem, który został wdrukowany przyszłym małżonkom w trakcie socjalizacji. Małżeństwo zawierają dzisiaj ci, którzy definiują je jako „zakotwiczenie” czy „bezpieczną przystań” i nie postrzegają aktu ślubu jako przedsiwionka tradycyjnego podziału ról rodzinnych, utraty autonomii czy zmiany dotychczasowego stylu życia. Jednak małżeństwo nadal jest postrzegane, zwłaszcza przez kobiety, jako akces do społecznej normalności, jako licencja na „społeczną wartość”. Można zatem stwierdzić, że małżeństwo pozostaje rodzajem szczególnej społecznej „certyfikacji”. To także dowód na to, że dla społecznych innowatorów (w rozumieniu Roberta Mertona) instytucja małżeństwa nie jest atrakcyjna.

Niemniej, przeobrażenia społeczno-kulturowe nie pozostają bez wpływu na reguły doboru matrymonialnego i praktyki obyczajowe w tej sferze. Najbardziej widoczne przeobrażenia zasad doboru nastąpiły po transformacji ustrojowej w latach 90. XX w. Były one efektem nasilonych procesów indywidualizacji, poszerzającego się zakresu jednostkowej autonomii, prywatyzacji rodziny, laicyzacji, a zwłaszcza umasowienia wyobraźni przez mass media i otwarcia na wzory płynące z Zachodu. W porównaniu do wcześniejszych dekad:

1/zmianie uległa zasada, związana z określeniem miejsca, gdzie się szuka partnera do długotrwałych związków intymnych. Spadło znaczenie sieci połączeń rodzinnych na rzecz kręgu znajomych oraz Internetu. Wraz z wybuchem rewolucji informatycznej i zwiększoną mobilnością przestrzenną jednostek, uległ zmianie kształt i „rozmiar” rynku matrymonialnego, związanego dotąd z zajmowaną przestrzenią geograficzną. Sąsiedztwo i wspólnie użytkowana przestrzeń publiczna w miejscu zamieszkania odgrywają dzisiaj zdecydowanie mniejszą rolę w zawiązywaniu znajomości prowadzącej do małżeństwa.

2/Proces poszukiwania partnera matrymonialnego jest doświadczany współcześnie jako czasochłonne wyzwanie, wymagające samodyscypliny i cierpliwości. Z powodu poczucia „nadmiaru” i powierzchowności wielu zawiązywanych relacji intymnych, zarówno proces oceny, jak i zwiększanie zaangażowania w związku uczuciowym, wymagają więcej czasu i wysiłku. Zdecydowanie częściej (zależność statystycznie istotna) niż w latach bezpośrednio

powojennych, w instytucję małżeństwa wchodzi się z dużym bagażem doświadczeń z nieudanych, poprzednich związków intymnych, które uległy rozpadowi.

3/Wydłużeniu uległ średni czas formowania małżeństwa. W porównaniu do lat 40. i 50. Istotnie wydłużyły się: średni czas trwania znajomości od dnia bliższego poznania się (początku „chodzenia ze sobą”) do dnia ślubu oraz średni okres narzeczeństwa, liczony od dnia złożenia obopólnej obietnicy małżeństwa do dnia ślubu. W porównaniu do lat bezpośrednio powojennych, wzrósł wiek kobiet i mężczyzn w chwili składania sobie obietnicy ślubu (ceremonia zaręczyn) i wiek w dniu zawarcia małżeństwa. Wskazana tendencja ma po pierwsze, związek z coraz powszechniejszym praktykowaniem kohabitacji przedzaręczynowej w przebiegu znajomości przedślubnej, co opóźnia decyzję o ślubie, po drugie - z coraz powszechniej odczuwanym dojmującym poczuciem braku dojrzałości do podjęcia takiego kroku (bez względu na wiek biologiczny) - własnej lub partnera.

4/Procesy indywidualizacji przełożyły się wyraźnie na przeobrażenia obyczaju zaręczyn. Od początku nowego wieku coraz rzadziej składanie obietnicy małżeństwa ma miejsce podczas spotkania obu rodzin, stając się nadzwyczaj prywatną ceremonią, której oryginalny scenariusz jest starannie przygotowywany przez mężczyznę w tajemnicy przed ukochaną. Ponadto, sukcesywnie od lat 90., coraz częściej pary doświadczają nie tylko zaręczyn w przebiegu biografii związkowej (wyraźnie maleje liczba związków „antynarzeczeńskich”) ale także wieczorów kawalerskich/panieńskich, co ma związek z waloryzowaniem w obyczajowości polskiej przede wszystkim praktyk konsumpcyjnych.

5/Uroczystość wieczoru panieńskiego i kawalerskiego oraz obrzęd ślubno-weselny również ulegają stopniowej prywatyzacji oraz destandaryzacji. Procesy prywatyzacji rodziny znalazły także swój wyraz w fakcie, że biografie narzeczeńskie poczynawszy od lat 90. w coraz mniejszym stopniu zależą od ocen i opinii starszego pokolenia. Dlatego, m.in. w trakcie wyboru partnera, ustalania daty ślubu i przebiegu samej ceremonii czy konstruowania menu i kompletowania listy gości weselnych, kontrola rodziców jest dzisiaj znikoma.

6/Destandardyzacja praktyk obyczajowych w obszarze doboru matrymonialnego pociągnęła za sobą przede wszystkim zróżnicowanie trajektorii związkowych w kontekście obecności i sekwencji pięciu istotnych wydarzeń życiowych: momentu wspólnego zamieszkania partnerów, momentu zaręczyn, uczestnictwa w wieczorze kawalerskim i panieńskim, ślubu (świeckiego lub wyznaniowego) i ceremonii weselnej. Od początku lat 2000. sekwencja wydarzeń życiowych i etapów znajomości coraz rzadziej przypomina swoim przebiegiem tradycyjny scenariusz formalizowania diady, wpisując się w ponowoczesny wymóg „bycia sobą” oraz realizowanie wartości „wybierania”, w przeciwieństwie do doświadczenia „bycia

skazanym". Co istotne, destandardyzacja ścieżek przedmażeńskich skutkuje różnicami w przeobrażeniach tożsamości społecznej i osobistej nupturientów. Dla przykładu, dzisiaj rolę rytuału przejścia - przeorganizującego obraz samego siebie kobiet i mężczyzn - w parach praktykujących kohabitację przedzaręczynową pełni moment wspólnego zamieszkania, a nie ceremonia zaręczyn czy zaślubin.

7/Istotną, zanotowaną zmianą w procesie doboru matrymonialnego jest wzrastająca rola kobiet, jakkolwiek jedynie w dwóch obszarach. Po pierwsze, wraz z upływem dekad, kobiety coraz częściej decydują o przebiegu randek (miejsce spotkania, treść spotkania), a od lat 2000. coraz powszechniej uczestniczą w ponoszeniu ich kosztów (zgodnie z formułą - każdy płaci za siebie). Po drugie, to kobiety częściej niż w poprzednich dekadach inicjują współżycie seksualne przed ślubem, co należy traktować jako jednoznaczny przejaw zanikania podwójnej moralności w odniesieniu do tej sfery życia przedślubnego.

Podsumowując zaprezentowane wyniki, *„Historie przedślubne. Przemiany obyczajowości i instytucji zaręczyn”* to monografia, która:

1/ jest poświęcona przeobrażeniom instytucji zaręczyn i zawiera analizę modyfikacji i przeobrażeń praktyk obyczajowych na etapie formowania małżeństwa na wybranym obszarze Polski po II wojnie światowej - etapie rozumianym przede wszystkim jako pierwsze stadium życia rodzinnego, w którym niezmiennie zachodzą złożone procesy między parą a środowiskiem społecznym;

2/wykazuje zróżnicowanie par w okresie narzeczeństwa - prezentuje typologię związków narzeczeńskich funkcjonujących w Polsce po II wojnie światowej, różniących się formą zapoczątkowania i przebiegiem, a przede wszystkim wyjaśnia uwarunkowania ich praktykowania.

3/prezentuje autorski model rozwoju znajomości przedślubnej skupiający się na wymiarze czasu i zmiany z perspektywy uczestnika zdarzeń - ukazuje aktualne tendencje w zakresie prawidłowości i faz rozwoju znajomości przedślubnej, i co warto podkreślić, identyfikuje nowe, wcześniej nie eksplorowane w socjologii rodziny czynniki, przyczyniające się do transformacji diady, przechodzenia partnerów na kolejne etapy zaangażowania, lub do pomijania konkretnych faz.

MOŻLIWE SPOSOBY WYKORZYSTANIA WYNIKÓW

1/Uzyskane wyniki można potraktować przede wszystkim jako kompendium wiedzy na temat mechanizmów społecznych działających na rynku matrymonialnym oraz przemian

norm religijnych, prawnych i obyczajowych związanych z przebiegiem znajomości intymnej z finałem w postaci rytuału zaręczynowego i ślubnego – również w wymiarze historycznym. Przeprowadzone badania są cenne pod względem eksploracyjnym – dostarczają gęstego opisu praktyk podejmowanych przez kobiety i mężczyzn w celu zawiązania, utrzymania i sformalizowania związku intymnego.

2/Ustalenia pozwalają formułować nowe perspektywy i cele badawcze. Poza testowaniem modelu faz rozwoju znajomości przedślubnej na próbach reprezentatywnych warto podjąć się wyjaśnienia roli płci w procesie renesansu praktyk obyczajowych w obszarze doboru, zwłaszcza roli kobiet w „hamowaniu” procesu dekompozycji zaręczyn. Praca może stanowić punkt wyjścia do eksploracji przebiegu procesów decyzyjnych i negocjacji w związku intymnym poprzez konfrontację doświadczeń obojga partnerów, jak również poszukiwań prawidłowości przebiegu znajomości przedślubnej w małżeństwach powtórnych.

3/Publikacja może zostać wykorzystana przez studentów kierunków społecznych (i nie tylko): socjologii, psychologii, etnologii, kulturoznawstwa jako materiał dydaktyczny w obszarze mechanizmów i reguł zawiązywania małżeństwa, prawidłowości rozwoju diad, przemian praktyk obyczajowych i obrzędowości.

4/Książka może zostać wykorzystana przez osoby zawodowo zajmujące się rodziną: doradców życia rodzinnego, psychologów i terapeutów – w zakresie aktualnych prawidłowości rozwoju związków intymnych, zwłaszcza czynników „popychających” / „odpychających” diadę ku/od jej formalizacji.

5/Ustalenia w obszarze rzeczywistych przedmażeńskich praktyk obyczajowych mogą zostać wykorzystane przez naukowców i publicystów w debacie na temat miejsca instytucji zaręczyn w polskim systemie prawnym (także w kontekście polemiki na temat statusu związków partnerskich), w tym konieczności uregulowania odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu ewentualnego niedotrzymania umowy, jaką jest obietnica zawarcia małżeństwa.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora składa się z 2 monografii (w tym jednej współautorskiej), 1 książki, której byłam współredaktorką, 17 artykułów w czasopismach

naukowych oraz 8 artykułów opublikowanych jako rozdziały w monografiach (w tym jeden w języku angielskim i jeden współautorski). Od początku pracy naukowo-badawczej w Zakładzie Socjologii Rodziny Instytutu Socjologii UAM podejmowane przeze mnie tematy układają się w spójny ciąg problemowy. Wszystkie prowadzone przeze mnie prace dotyczyły relacji i ról rodzinnych: od zagadnienia funkcjonowania wielkomiejskich małżeństw z zaadoptowanym dzieckiem³, poprzez role małżeńskie pełnione przez żony i mężów w związkach bezdzietnych⁴, więzi rodzice-adolescenci⁵, relacje między partnerami dążącymi do ślubu oraz między parą a szerszym środowiskiem społecznym⁶, aż do relacji między rodzeństwem w okresie późnej adolescencji⁷.

Problematyka funkcjonowania wielkomiejskich małżeństw z zaadoptowanym dzieckiem, podejmowana przez mnie w pracy magisterskiej, stanowiła główną inspirację do pogłębionych studiów nad rolami małżeńskimi pełnionymi w związkach bezdzietnych. Struktura i stratyfikacja ról małżeńskich (zastosowałam strukturalną teorię roli społecznej autorstwa Daniela Levinsona), pełnionych w wyróżnionych przeze mnie czterech typach małżeństw bezdzietnych, były przedmiotem pracy doktorskiej obronionej w 2002 r. w Instytucie Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Praca ta stanowiła podstawę kilku artykułów naukowych⁸. Najważniejsze wnioski wynikające z tej rozprawy dotyczyły znacznych rozbieżności między zakresem partnerstwa w oczekiwaniach i własnych koncepcjach ról męża i żony, a sposobem ich realizacji, co wyjaśniałam wskazując na dychotomię występujących ówczesnie modeli roli kobiety i mężczyzny, a także na pragmatyzm i konieczność życiową. Badania wykazały ponadto, że małżeństwa bezdzietne,

³m.in. Iwona Kuźlan, *Wielkomiejskie małżeństwa z zaadoptowanym dzieckiem*. 1991. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszki.

⁴ m.in. Iwona Przybył, *Małżeństwa bezdzietne – analiza socjologiczna*. 2002. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Anny Michalskiej.

⁵ m.in. Iwona Przybył, *Poczucie tożsamości społecznej młodzieży gimnazjalnej, Dysfunkcjonalne relacje wewnątrzrodzinne a proces kształtowania tożsamości w okresie dorastania*, (w:) Witold Wrzesień, Aldona Żurek, Iwona Przybył, *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*, 2005, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 23-70; Iwona Przybył, *Obraz matki i ojca a identyfikacja adolescentów z rodzicami*, *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. XVII, 2006, s.47-64.

⁶ m.in. Iwona Przybył. 2017. *Historie przedślubne. Przemiany obyczajowości i instytucji zaręczyn*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

⁷ Iwona Przybył, 2016, *Siostry i bracia dzisiaj. Gwarancja i niepewność w relacji. Nowe hipotezy w świetle badań ankietowych* (w:) I. Przybył, A. Żurek, (red.), *Role rodzinne: między przystosowaniem a kreacją*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, s.165-178; Iwona Przybył, 2017, *Rodzeństwo w dobie denormalizacji zobowiązań rodzinnych: wsparcie, zaufanie i konflikt*, *Studia Socjologiczne*, 2, s. 189-212.

⁸Iwona Przybył, 2002, *Wpływ bezdzietności na stosunki w małżeństwie*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 3, s. 245-255; Iwona Przybył, 2003, *Przyczyny, płaszczyzny i przebieg konfliktów w małżeństwach bezdzietnych*, *Roczniki Socjologii Rodziny*, Tom XIV (2002), s. 113-131;

ze względu na duże wewnętrzne zróżnicowanie, nie dają się zaklasyfikować jako małżeństwa-instytucje albo małżeństwa-wspólnoty. Poziom nasilenia współdziałania współmałżonków i występowanie konfliktów w związku nie zależało od typu bezdzietności, ale od postawy małżonków wobec rodzicielstwa.

Kolejne publikacje były rezultatem pogłębiania problematyki wpływu niepłodności/bezpłodności na tożsamość kobiet oraz uwarunkowań działań prokreacyjnych małżonków niepłodnych⁹. W tych opracowaniach wykazałam, że tworzenie tożsamości „potencjalnej matki” jest sposobem rehabilitacji obrazu samej siebie, chociaż paradoksalnie pociąga za sobą stres i niepokój. Wyjaśniam także, dlaczego coraz więcej par będzie decydowało się na zapłodnienie pozaustrojowe, często pomimo doświadczania konfliktu sumienia. Do głównych czynników odpowiedzialnych za tę decyzję należały: społeczny nakaz macierzyństwa kierowany w stronę osób pozostających w związku małżeńskim, definiowanie kobiecości w odniesieniu do macierzyństwa, manipulowanie świadomością małżonków przez specjalistów z klinik leczenia niepłodności oraz upowszechnianie się aspektów czysto ludzkich i indywidualistycznych w postrzeganiu rodzicielstwa w miejsce religijnych i wspólnotowych.

W mojej pracy naukowej podjęłam następnie problematykę więzi łączących młodszych adolescentów ze środowiskiem społecznym (m.in. z rodzicami, rodzeństwem, przyjaciółmi, kolegami, nauczycielami) i wpływu wybranych relacji na kształtowanie się poczucia tożsamości społecznej młodzieży¹⁰. Wykorzystując subiektywne techniki projekcyjne, zaproponowane przez Roberta Zillera do badania wybranych komponentów społecznego *Ja* oraz test zdań niedokończonych, przeprowadziłam w 2005 r. badania wśród uczniów wybranego gimnazjum. Wykazałam m.in. że dla tej kategorii młodzieży rodzina była najważniejszą grupą odniesienia i pomimo dynamicznych procesów transformacji społeczno-kulturowej nie przegrywała konkurencji z innymi grupami uczestnictwa. Badania nad więziami i poczuciem tożsamości adolescentów pozwoliły także na przygotowanie

⁹Iwona Przybył, 2004, *Naznaczanie społeczne i samonaznaczanie osób niepłodnych*, Roczniki Socjologii Rodziny, Tom XV, s. 47-61; Iwona Przybył, 2006, *Konstruowanie tożsamości „potencjalnej” przez niepłodne kobiety*, Człowiek i Społeczeństwo, vol. XXVI, s. 281-293; Iwona Przybył, 2012, *Zostać rodzicem mimo wszystko: uwarunkowania działań prokreacyjnych małżonków niepłodnych*, (w:) J. Baniak (red.), *Między nakazem a wyborem. Moralne dylematy małżeństw i rodzin w Polsce*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków, s. 127-141.

¹⁰ Witold Wrzesień, Aldona Żurek, Iwona Przybył, 2005, *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s.23-70.

tekstu poświęconego identyfikacji młodzieży z rodzicami w zależności od przechowywanego w ich świadomości obrazu matki i ojca¹¹.

Rezultaty badań nad poczuciem tożsamości społecznej gimnazjalistów stanowiły główną inspirację do pogłębienia studiów nad istotą więzi zawiązywanych przez ludzi młodych, w tym tzw. słabych więzi. Bazując na materiałach zastanych podjęłam się analizy fenomenu seks-zabaw wśród gimnazjalistów¹², interpretując je jako chęć przeżycia przygody, zabawę, formę oporu wobec narzucanego wzorca moralności, ale także jako ważne źródło konstruowania jednostkowej tożsamości w okresie dojrzewania. Wskazałam, że mnożenie słabych relacji uniemożliwia tworzenie, rozbudowywanie i pogłębianie więzi wymagających solidarności, a przede wszystkim powoduje znaczne przeobrażenia relacji wewnątrzrodzinnych.

W moim dorobku naukowym znajdują się także teksty o charakterze teoretycznym. W jednym z nich, opublikowanym w 2007 r., wspólnie z Aldoną Żurek¹³ podejmujemy problem kondycji i tożsamości socjologii rodziny. Rekonstruujemy je m.in. na podstawie analizy zawartości podręczników akademickich opublikowanych w języku polskim oraz ponad 600 artykułów naukowych z zakresu tej subdyscypliny z lat 1990-2005, stawiając tezę, że w analizowanym okresie socjologia rodziny izolowała się i była izolowana przez samych socjologów. W opracowaniu identyfikujemy nowe kierunki analiz i formułujemy postulat, by mówić raczej o socjologii rodzin. Takie podejście, naszym zdaniem, pozwala na objęcie różnorodności form życia małżeńsko-rodzinnego i daje możliwość pokazania teorii rodzin, a nie teorii jednego modelu rodziny.

Kolejne opracowanie poświęcam analizie i rekonstrukcji nurtów rozważań na temat czasu wolnego zamężnych kobiet i żonatych mężczyzn w polskiej socjologii rodziny¹⁴. Podstawą tej publikacji jest analiza zawartości podręczników akademickich i monografii naukowych poświęconych rodzinie, wydanych po 1970 r. Na podstawie danych zastanych oraz badań własnych wykazuję, że czas wolny żon i mężów to dwa różne światy, rzadko stanowiące odrębny przedmiot analiz socjologicznych, a zakres i treść czasu wolnego

¹¹ Iwona Przybył, 2006, *Obraz matki i ojca a identyfikacja adolescentów z rodzicami*, Roczniki Socjologii Rodziny, t. XVII, s. 47-63.

¹² Iwona Przybył, 2012, *Seks-zabawa w gimnazjum. Znaczenie ulotnych relacji*. Człowiek i Społeczeństwo, t. XXXIII, s. 21-39.

¹³ Iwona Przybył, Aldona Żurek, 2007, *Tożsamość socjologii rodziny – utrata czy tworzenie nowych podstaw badawczych? Kondycja polskiej socjologii rodziny w ostatnim piętnastoleciu* (w:) R. Drozdowski (red.), Końce i początki. Socjologiczne podsumowania, socjologiczne zapowiedzi, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań, s. 325-337.

¹⁴ Iwona Przybył, 2011, *Czas wolny zamężnych kobiet i żonatych mężczyzn w perspektywie socjologii rodziny*, (w:) D. Mroczkowska (red.), *Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 211-223.

mężatek i matek są silnie zredukowane w porównaniu do męskiego i dalekie od kobiecych wyobrażeń – bez względu na to, czy socjologowie rodziny traktują czas wolny jako element funkcjonalny rodziny, czy element roli małżeńskiej, jako sferę decyzyjną w małżeństwie czy atrybut władzy w rodzinie.

W artykule pt. „Wokół procesu (de)instytucjonalizacji małżeństwa w Polsce”, opublikowanym w 2012 r., analizuję kondycję małżeństwa wskazując na dziesięć przejawów deinstytucjonalizacji małżeństwa¹⁵ oraz powody, dla jakich proces ten należałoby traktować raczej jako permanentną formę instytucjonalizacji. Opisana przeze mnie kondycja instytucji małżeństwa w wymiarze procesu doboru partnerów, formy zawierania, zakresu obopólnych uprawnień i obowiązków realizowanych przez żony i mężów, pozwalała na konstatację, że w najbliższej przyszłości małżeństwo w Polsce nie przekształci się w prywatny związek.

Pomimo zainteresowań szerszymi relacjami w rodzinie, bezpośrednio inspirację do napisania rozprawy habilitacyjnej o procesie zawiązywania małżeństwa i przeobrażeniach instytucji narzeczeństwa stanowiły ustalenia teoretyczne i wyniki uzyskane w trakcie pogłębionych eksploracji wśród małżeństw bezdzietnych. Już wówczas odczułam brak socjologicznych opracowań na temat pierwszej fazy rozwoju rodziny, za jaką uznaję narzeczeństwo. Podjęłam się zatem przygotowania i realizacji badań terenowych w latach 2007-2008, 2011 i 2014, w województwie wielkopolskim i lubuskim, techniką wywiadu kwestionariuszowego, grupowego oraz indywidualnego. Moje wieloletnie zainteresowania naukowe problematyką selekcji matrymonialnej oraz prawidłowościami przebiegu znajomości przedślubnej, a przede wszystkim przeprowadzone badania empiryczne, przyniosły efekt w postaci kilkunastu opracowań oraz wystąpień na konferencjach naukowych.

Przed ukazaniem się książki cząstkowe wyniki badań zostały opublikowane w kilku artykułach. W opracowaniu zawartym w monografii pod redakcją Wojciecha Muszyńskiego¹⁶ zaprezentowałam po raz pierwszy autorską typologię związków narzeczeńskich, jakie zaobserwowałam wśród najmłodszych stażem małżonków, zamieszkujących środowisko wiejskie. W kolejnych opracowaniach poddawałam analizie obyczajowość przedmałżeńską¹⁷ - znaczenie i funkcje obyczaju zaręczyn, praktyki

¹⁵Iwona Przybył, 2012, *Wokół procesu deinstytucjonalizacji małżeństwa w Polsce*, Roczniki Socjologii Rodziny, Tom XXII, s. 127-141.

¹⁶ Iwona Przybył, 2008, *Od zaręczyn do wesela. Okres przedślubny we współczesnym środowisku wiejskim*, (w:) W. Muszyński, E. Sikora (red.), *Miłość, wierność i uczciwość na rozstajach współczesności. Kształty rodziny współczesnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 325-337.

¹⁷Iwona Przybył, 2009, *Obyczaj zaręczyn i jego rola w procesie konstruowania małżeństwa*, Roczniki Socjologii Rodziny, Tom XIX, s. 33-49; Iwona Przybył, 2010, *Chodzenie ze sobą, spanie ze sobą, mieszkanie*

przedślubne w obszarze podejmowania współżycia seksualnego i kohabitacji oraz związek pomiędzy występowaniem konfliktów w fazie przedślubnej z deklarowanym przez kobiety i mężczyzn stopniem znajomości cech partnera i subiektywną oceną powodzenia małżeństwa.

Uzyskany w trakcie badań terenowych materiał empiryczny i poczynione w trakcie przygotowywania badań konceptualizacje teoretyczne, przyczyniły się ponadto do opublikowania kilku artykułów nie związanych bezpośrednio z problematyką doboru matrymonialnego, ale ze specyfiką relacji uczuciowych i seksualnych wiążących narzeczonych, małżonków a także osoby w wieku starszym. Za najbardziej istotne uważam opracowanie poświęcone nierównościom społecznym związanym ze statusem panien i kawalerów w okresie przedślubnym¹⁸, rozumieniu fenomenu miłości przez świat nauki oraz tzw. zwykłych ludzi - dzięki wykorzystaniu w badaniach jakościowych prototypowej koncepcji miłości Beverly Fehr¹⁹, analizę rynku seksualnego osób starszych²⁰ oraz zmian w rozumieniu narzeczeństwa i konotacji tego terminu, zachodzących po II wojnie światowej²¹.

Najważniejsze z publikacji zapowiadających książkę ukazały się w czasopismach: *Societas/Communitas*, *Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym*, *Naukach o Wychowaniu* oraz w monografii „*Work - personal life*”. W artykułach tych skoncentrowałam uwagę na czynnikach decydujących o zawarciu związku małżeńskiego w społeczeństwie ponowoczesnym²², transformacji tożsamości w procesie formowania małżeństwa²³, przygotowaniu młodego pokolenia do pełnienia ról małżeńskich w okresie przedślubnym²⁴ oraz zagadnieniu wpływu podjęcia pracy zawodowej na proces zakładania

ze sobą. *Młodzieńcze relacje uczuciowe i obyczajowość przedślubna*, *Roczniki Socjologii Rodziny*, Tom XX, s. 17-35; Iwona Przybył, 2014, *Występowanie konfliktów w fazie tworzenia się związku małżeńskiego*, (w:) M. Plucińska (red.), *Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wymiarze jednostkowym i społecznym*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań, s. 123-134.

¹⁸ Iwona Przybył, 2009, *Nierówność społeczna kobiet i mężczyzn w okresie przedmałżeńskim. Zmiana czy kontynuacja?*, (w:) K. Podemski (red.), *Spór o społeczne znaczenie społecznych nierówności*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 271-285.

¹⁹ Iwona Przybył, 2015, *Potoczne koncepcje miłości a socjologów wiedza o związkach intymnych*, *Roczniki Socjologii Rodziny*, Tom XXIV/XXV, s. 49-72.

²⁰ Iwona Przybył, 2013, *Senior na randce. Reguły selekcji na rynku seksualnym osób starszych*, *Roczniki Socjologii Rodziny*, Tom XXIII, s. 147-170.

²¹ Iwona Przybył, 2015, *Proces redefinicji narzeczeństwa w ostatnich dziesięcioleciach*, (w:) I. Taranowicz, S. Grotowska (red.), *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*, Oficyna Wydawnicza ARBORETUM, Wrocław, s. 107-122.

²² Iwona Przybył, 2016, *Atrakcyjność instytucji małżeństwa w społeczeństwie ponowoczesnym*, *Societas/Communitas*, 1(21), s. 117-135.

²³ Iwona Przybył, 2016, *Od panieństwa do małżeństwa: zmiana statusu a transformacja tożsamości*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4, s. 233-246.

²⁴ Iwona Przybył, 2016, *Obecność wychowania w doświadczeniu ponowoczesnej jednostki*, *Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne*, 1(2), s. 156-171.

rodziny²⁵. Fragmenty przytoczonych publikacji zostały wykorzystane w książce „*Historie przedślubne*”.

W mojej pracy naukowej podjęłam także problematykę relacji między rodzeństwem, stanowiącej fundamentalną część rodziny i istotny element jej dynamiki, a która nie doczekała się dotąd w Polsce pogłębionych analiz socjologicznych. Na podstawie badań przeprowadzonych w latach 2015-2016 techniką ankiety audytoryjnej z przewagą pytań o charakterze otwartym, wśród 226 studentów, wykazałam, że w obrębie ról rodzinnych następuje ujednolicenie społecznych oczekiwań ze względu na płeć. Zachowania w roli brata/siostry w coraz mniejszym stopniu są zdeterminowane naciskami strukturalnymi. Jednak najważniejszy wniosek brzmi, że role siostry/brata stałe co do formy, różnią się co do treści (na poziomie stratyfikacji) – te same zachowania (np. lojalność) klasyfikowane są przez część młodzieży jako cechy podstawowe w roli, przez innych jako wystarczające, a przez pozostałych jako peryferyjne²⁶. Ponadto, w opracowaniu poświęconym desolidaryzacji zobowiązań rodzinnych²⁷ poddałam analizie zalety i wady posiadania rodzeństwa oraz stopień zaufania wobec członków najbliższej rodziny. Uzyskane dane o charakterze jakościowym i ilościowym pozwoliły na wniosek, że relacja łącząca rodzeństwo w okresie wczesnej dorosłości opiera się procesom desolidaryzacji i denormalizacji. Istotą siostrzeństwa i braterstwa jest dzisiaj altruizm, szeroko rozumiane wsparcie, zaufanie, poświęcenie oraz bezinteresowność. W opracowaniu podejmuję próbę wskazania źródeł postrzegania rodzeństwa w tych kategoriach. Za najistotniejsze z nich uważam niestabilność rzeczywistości społecznej oraz zawodność i kruchość tworzonych przez ludzi młodych związków intymnych.

Wyniki prowadzonych przeze mnie badań empirycznych w obszarze relacji wewnątrzrodzinnych były przedmiotem 16 prezentacji podczas konferencji naukowych, z których 4 miały zasięg międzynarodowy (w tym jedna zagraniczna), wykładów popularyzujących naukę na Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu w ramach Summer School oraz publicznych debat i prelekcji.

²⁵Iwona Przybył, 2015, *Professional career and family establishment in declarations and experiences of young Poles*, (w:) R. Tomaszewska-Lipiec (ed.), *Work – personal life. Between harmony and disintegration*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków, s. 53-68.

²⁶Iwona Przybył, 2016, *Siostry i bracia dzisiaj. Gwarancja i niepewność w relacji: nowe hipotezy na podstawie badań ankietowych*, (w:) I. Przybył, A. Żurek (red.), *Role rodzinne między przystosowaniem a kreacją*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań, s. 165-177.

²⁷Iwona Przybył, 2017, *Rodzeństwo w dobie denormalizacji zobowiązań rodzinnych: wsparcie, zaufanie i konflikt*, *Studia Socjologiczne*, 2, s. 189-212.

Podjęta przeze mnie od początku pracy naukowej problematyka zaowocowała ideą zorganizowania w Poznaniu Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Role rodzinne – między przystosowaniem a kreacją”, która odbyła się w listopadzie 2015 r. Efektem tego wydarzenia, jest współredagowana przeze mnie książka (zawierająca Wstęp napisany przeze mnie i Aldonę Żurek) poruszająca problematykę użyteczności koncepcji roli społecznej we współczesnych badaniach familiologicznych oraz (nie)jednoznaczności zobowiązań wobec krewnych i powinowatych w społeczeństwie ponowoczesnym²⁸.

Ponadto, moje zainteresowania naukowe przyczyniły się do współorganizowania grupy tematycznej poświęconej m.in. rolom społecznym konstruowanym/pełnionym przez współczesnych seniorów pt. „Senior jako aktor i jako respondent” w ramach XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w Gdańsku w 2016 r. Efektem konferencji będzie m.in. współredagowana z Małgorzatą Herudzińską książka zawierająca 10 artykułów poświęconych problematyce starości w czasach ponowoczesnych (planowany czas wydania – przełom 2017/2018 r.).

Realizowane prace badawcze i ich rezultaty wykorzystywane są przeze mnie w dydaktyce – podczas zajęć z socjologii małżeństwa, procesów grupowych i mikrosocjologii, a także do konstruowania autorskich programów wykładów fakultatywnych i modułów tematycznych. Pragnę także podkreślić, że z pełnym zaangażowaniem podejmuję prace organizacyjne na Uczelni w wielu gremiach, do których zostałam wybrana. Za najważniejsze formy aktywności uważam pełnienie przez cztery lata funkcji zastępcy Dyrektora Instytutu Socjologii UAM ds. dydaktycznych, wieloletnią aktywność w wydziałowych i rektorskich zespołach ds. jakości kształcenia oraz w Radzie Instytutu Socjologii UAM, co zostało docenione przez władze Uczelni (zostałam czterokrotnie wyróżniona nagrodami dydaktycznymi).

²⁸ Iwona Przybył, Aldona Żurek (red.), 2016, *Role rodzinne. Między przystosowaniem a kreacją*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań, ss. 279.

2b.

AUTHOR'S ABSTRACT

1. **Name and surname** - Iwona Przybył

2. **Diplomas, academic degrees:**

1991 - **MA in Sociology**, Institute of Sociology, Adam Mickiewicz University Poznań, master's thesis under the supervision of Professor Zbigniew Tyszka, titled '*Metropolitan marriages with an adopted child*'.

2002 - **PhD in Sociology** university degree awarded in accordance with the resolution of Scientific Council of Sociology Institute at the Adam Mickiewicz University of 3.06.2002, doctoral dissertation titled '*Childless couples - sociological analysis*'. (supervisor: prof. Anna Michalska; reviewers: prof. Zbigniew Tyszka, prof. Anna Kwak).

3. **Current employment at academic units:**

1991-2002 - assistant in the Department of Family Sociology, Institute of Sociology, Faculty of Social Studies, the Adam Mickiewicz University Poznań

Since 2002 - adiunct in the Department of Family Sociology, Institute of Sociology, Faculty of Social Studies, Adam Mickiewicz University Poznań

Years 2006-2011 - lecturer in Poznań Higher School of Humanities and Journalism

4. **Scientific achievement** in accordance with Art. 16. Sec. 2 of the Act of 14 March 2003 On Academic Degrees and Titles and on Degrees and Title in Art (Journal of Laws of 2016, item 882, with change in Journal of Laws of 2016 item 1311.):

a) The title of scientific achievement:

PRE-WEDDING STORIES. CHANGES IN CUSTOMS AND THE INSTITUTION OF ENGAGEMENT

b) The author, publication title, issue date, publisher's name, publisher's reviewer

Iwona Przybył, Pre-wedding stories. Changes in customs and the institution of engagement. UAM Academic Publishers, Poznań 2017, pp. 506, ISBN 978-83-232-3176-9 (monography); publisher's reviewer: prof. dr hab. Anna Kwak.

c) Discussion on scientific objective of quoted work, achieved results, and discussion on their potential application

WORK SCIENTIFIC OBJECTIVES

The book '*Pre-wedding stories. Changes in customs and the institution of engagement*' discusses the subject of marriage establishment from sociological point of view, and is the crowning of my interests and research efforts undertaken in the earlier stages of my professional career. Monograph's leitmotiv is the phenomenon of engagement treated foremost as the set of rules and patterns of moral, legal and religious character, that reflect society expectations and even pressures changing in time. The process of engagement (de)institutionalization with variable social-cultural trends in the background, and the directions of transformations in moral practices in the sphere of premarital acquaintance are analyzed in this book.

Considerations are expressed in three crucial contexts. The first one deals with marriage establishment, generally perceived as the process of partners selection within the frame of particular categories and social layers. Analysis of matrimonial selection rules constitutes the background for mainstream considerations referring to regularities of forming couples, maintenance of their acquaintance and finally its formalization. In the era of incredibly diversified intimate biographies and flexibility of ritual structures it was my intention to show the marriage establishment in the perspective of postmodern society challenges.

The second context of considerations over matrimonial selection rules is the sociology of small groups. Intimate relationship may be successfully recognized as a community that is subject to the same social processes as a small group, which allows to follow the regularities of dyads trajectory. In so far research on matrimonial selection perceived as the process of relation development there was a lack of reproduction of various approaches towards relation dynamics by the very participants of the events, that is husbands and wives. Moreover, intimate relation dynamics and subsequent stages of relation development required such a description form that would reflect experiences of contemporary future spouses.

Last aspect of considerations are the changes in customs practiced on the way to marriage, that occurred in a particular region of Poland after World War II. What happens in the family and its environment - also in reference to customs - is not a completely independent process, but is influenced by economic conditions, shape and openness of

social structure, religion, ideology and law prevailing in a given country²⁹. My intention was the attempt to outline the trends in changes of widely understood premarital moral practices, not only in the sphere of sexual domain, cohabitation or engagement form, but also in reference to the content of wedding rituals (hen and stag nights, wedding ceremony and reception).

Three key objectives guided my explorations. Research conducted among people who got married in the years 1945-2014 was meant to enable recognition of patterns in the creation and development of pre-nuptial relationship - trajectory of intimate relations and formulation of engaged couple typology. The aim, particularly among recent spouses, was the exploration of dyad development nature, identification of criteria describing subsequent phases of trajectory in pre-nuptial relation, and decisive factors responsible for 'omitting' determined phases in its course.

Second, examination of matrimonial selection rules and pre-nuptial customs aimed at identification of direction and intensity of social practices transformations connected with the sphere of matrimonial selection. It was my purpose to illustrate the nature of engagement rooted in history as well as the processes of its decomposition. Research fundamental desire was the reconstruction of changes direction in the realm of family life following World War II, depending on decade when marriage was contracted. Assuming that marriage is an institution with intrinsic obligations. my main focus was to follow modifications in content, range, understanding and 'dictatorship' of the obligations.

Third goal consisted in confronting the experiences of married individuals, arriving at subjectively generated meanings of their own biographies in the period of constructing the marriage, as well as the means of understanding that phase of life and arranging it into a logical entity.

Bearing in mind the objectives mentioned above the course of premarital acquaintance was analyzed in two perspectives. The first one constitutes ontogenetic approach where main focus was laid on dyad transformation, experiencing the rituals of passage, and transition from intimate relationship into subsequent development phases. Second perspective presents phylogenetic approach - analysis of the range of changes in premarital

²⁹Grad J.1993, *Custom versus morality. Introduction to methodological structure of existing research*. Poznań: Academic Publishers UAM, p. 84.

customs in reference to the decade when the marriage was established (since the years 40-ties and 50- ties of XX century until the years 10 of XXI century).

Theoretical background of my work comprises the theory of life span in interactive perspective³⁰ that navigates the attention to links between the life of an individual and its both socio-economic and historical context. Theory of life span concentrates on time dimensions and change, and emphasizes the means of recreation, in which paths and their trajectories are socially arranged. Application of life span theory offered a significant novelty to combine historical time with social-cultural changes affecting families on one hand, and experiencing them and introducing into relation trajectories by particular individuals on the other. Appeal to such a perspective allowed for among others identification of the impact of determinants coming from various periods of life on interaction initiation and intimate relation establishment by an individual, knowledge of a couple typical sequence of events and meanings attributed to these events by men and women, exploration of time structure and logical structure of these events. Theory of life span facilitated diagnosis of level activity and the range of individual control in designing the first phase of marital-family life, due to capturing turning points and passage rituals.

Analysis expressed in the book '*Pre-wedding stories*' is the result of long-term field research conducted since the beginning of July 2007 until December 2014 in three types of local environment in Lubuskie and Wielkopolskie voivodships: in villages, small towns and big city. Examined sample was selected due to fundamental features allowing for respondents variation (year of marriage establishment and neighborhood environment), and target character, consequently data interpretation solely involves target respondents. Assumption that moral practices are rooted not only in time but in space as well justifies the adoption of so diverse sample. To serve the purpose of this monograph there were conducted: (1) in years 2007-2008 - 630 questionnaire-based interviews with open questions among persons who got married for the first time after 1945, regardless of present marital status; (2) in 2011 - focus group interview with 12 fiances residing in Poznan at that time - 6

³⁰Elder G.H. (1985). *Perspectives on the Life Course* (co-author) G.H. Elder (ed.) *Life Course Dynamics: Trajectories and Transitions*. Ithaca: Cornell University Press, p. 23-49; Giele J.Z., Elder G.H. (1998). *Methods of Life Course research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Sage: Thousand Oaks; Elder G.H., Shanahan M.J. (2006). *The Life Course and Human Development* (co-author) R.M. Lerner (ed.) *Handbook of Child Psychology, vol. 1, Theoretical Models of Human Development*. New Jersey: John Wiley & Sons, p. 569-664.

women and 6 men aged 22-28 years; (3) in 2014 - 50 in-depth interviews with persons who got married for the first time in the years 2012-2014 (25 women and 25 men). In-depth interview was supplemented with a few questions of standardized character in order to acquire data comparable (partially) with the material harvested in the first exploration period.

Research was based on survey procedure with the implementation of following methods: monographic, typological, statistical, as well as content analysis. Moreover, to meet the needs of analysis included in the book publications in the fields of family sociology, demography, social history, ethnology, canonical law of Roman Catholic church, civil law, selected autobiographies and published memoirs were employed to comprehensively analyze the process of engagement institutionalization and de-institutionalization, that since the ancient times were inextricably connected with marriage.

The book is composed of two parts. In the first part scientific record on impact of societies on formulating moral, legal and religious norms is organized and ordered, suggesting that engagement and marriage never were and still are not a personal matter of individuals (chapter 1.). It also presents operating findings concerning mechanisms of matrimonial choice, selected scientific theories elaborating partners matching, highlighting the importance of partners' status and their resources understood in broad sense, as well as theories of matrimonial choice exposing the aspect of dyad's dynamics (chapter 2.). Chapter three provides a description of traditional matrimonial ritual followed by a rigid sequence of events determined by law, religion and custom.

The second part resting on the personal research outcomes comprises a chapter of methodological character (chapter 4.), and displays both continuity and changes of social rules determining matrimonial choice in a particular region of Poland in the period after World War II. The major points of interests among others are transformations of moral practices, regularities of dyad development resolving in marriage, channels of pre-marital encounters. Subsequent chapters are devoted to the analysis of rules that regulated the matrimonial market after 1945, and the patterns of initializing premarital acquaintance (chapter 5.), original model of the phases of premarital acquaintance development (chapter 6.), original typology of engaged couples (chapter 7.), contemporary norms in marriage building in reference to partners features (who?), acquaintance advancement (with whom?) and course of life (when?) (chapter 8.), as well as modern moral norms generated by

termination of the single status (hen and stag nights), wedding ceremony and reception (chapter 9).

ACHIEVED RESULTS

Extremely comprehensive empirical material triggers formulation of numerous conclusions on the backgrounds of regularities in building an acquaintance ending up in marriage, as well as its trajectory. Most significant conclusions are the following:

1/ Modification of traditional wedding proposals and engagement provoked differentiation of five types of engagement relations practiced after World War II: traditional engagements - arranged, quasi-traditional, sham, private and anti-engagement. Factors that in a statistically essential way influence the type of established engagement proved to be as follows: type of resided local environment, man and woman economic independence at the time of making a decision to get married, frequency of participation in religious practices, sexual intercourse before marriage, parents attitude towards the decision, presence of premarital cohabitation in acquaintance advancement, duration of premarital cohabitation, and the decade of entering into marriage.

2/ From the subjective point of view of the individuals' experiences it can be observed that there is a common model of changes occurring in the dyad on the time axis. Presently, the process of marrying is a sequence of six phases, starting from (1) 'courtship', (2) 'infatuation and fascination', (3) 'tentative stabilization', (4) 'conflicts and breaking up', (5) 'trust and exclusivity', (6) ending in 'engagement'. Transition between subsequent stages is determined by significant events in partner's life (exhaustive discussion provided in the book), influencing the three processes: mutual partner's evaluation, intensity of their commitment in the dyad, taking up new roles. It is worth underlying that most important stage that 'pushes' the dyad towards marriage is trust between partners. Trust, in addition to fidelity, has become the basis of long-term relationship nowadays, and a necessary condition for mutual commitment in the form of engagement.

3/ Women, in contrast to men, ensure themselves in context of validation of intimate relation at later stages of relationship development. Process of partner's evaluation takes them more time, not because they need to test the quality of relation, level of commitment, and men emotional stability, but also due to the search of other values in the potential spouse than easily verified physical attractiveness, foremost (care, thoughtfulness, kindness) and responsibility.

In reference to trends and intensity of transformations in the sphere of matrimonial choice collected data provide an explanation that irrespective of processes occurring in post-war Poland of youth modernization and autonomy serving as a social category, some of the rules prevailing on matrimonial market remain unchallenged:

1/The rule 'who is looked for' has resisted change. With the elapsed time the ranking occupied by fiances in the social hierarchy has not decreased its significance. Regardless of the decade when the marriage was established the tendency for homogamy has survived. The socially fixed map of selection remains an area that is thoroughly determined. Both Internet, popularity of which as a segment of matrimonial market is constantly increasing, and destinations of tours and vacation resorts are distinguished not with a style of life, but the status recognized as the level of education and partners social background. This phenomenon may be perceived as an indirect indicator of individuals mobility and vastness of their social worlds, defined by position occupied in the social structure.

2/The very moment in biography when the future spouse is met is not subject to changes. The moment is neither connected with historical time - with its 'restrictions' (for example strict control over youth private time in the 40-ties and 50-ties) or 'facilities' (privatization of life in XXI century), nor with centrally imposed legal regulations (the right to conclude marriage by man at the age of 21 or 18). Regardless the decade, closer relationship leading to marriage is established approximately at the same time of life span, that is in the case of women at the age of 20, whereas in the case of men at the age of 23.

3/Irrespective of the decade when marriage is constructed women used to and still let themselves be chosen by demonstrating their submissiveness and susceptibility to make efforts to choose a partner, which paradoxically strengthens traditional gender roles and proves the presence of social conservatism within this area. It is men that play an active part by dominating the courtship and expressing their interest in a female partner. It is men who openly desire to establish the intimate dyad and take direct control over relation interactions. They are the ones to determine the relationship trajectory at the point of its formalization, i.e. between the phase of exclusiveness with trust and the engagement phase. Women do not feel comfortable in initiating the marriage, and the symbolic gesture of asking the father for their hand by the future husband is highly appreciated by them.

4/Irrespective of the time passage, the ceremony of public engagement almost solely is conducted at woman's family home. What is more, the scenario of families encounter during

which nupturients make the vows and announce the decision to their relatives was not subject to dramatic change after 1945.

5/One principle has remained unaltered. The comfort to influence the dyad trajectory as well as the shape of wedding ceremony and reception, are the privilege of those who are financially independent from their families. Economic dependence means the necessity to submit to and abide by the parents opinion in questions dealing with: public engagement arrangement or withdrawal from it, number of wedding guests and their composition (ratio of relatives and friends). It is a clear evidence that nupturients economic dependence on elder generation has a strong impact on engagement validation and comprehension.

6/Marriage was and still is a 'natural chain of events', a lifetime project that has been encoded in the minds of future spouses during the socialization process. Those who get married today define marriage as 'anchoring' and a 'safe haven', although they do not regard marriage as an introduction to traditional role models in the family, loss of autonomy or change of their lifestyle. Nevertheless, marriage is still judged, especially by women, as a license to 'social value'. Therefore, it can be concluded that marriage still remains a kind of particular 'certificate'. This is also a confirmation that the institution of marriage is not attractive for social innovators (within Robert Merton meaning).

However, social-cultural transformations shape the rules of matrimonial choice as well as moral practices within this sphere. Transformation of political system in the 90-ties of XX century triggered the modifications of matrimonial selection. They were the effect of enhanced processes of individualization, expansion of individual autonomy, family privatization, laicization, foremost 'massification' of imagination by mass media and opening to inflow of models coming from the West. In comparison to prior decades:

1/There was a change in identification of the place where to find the partner for long-term intimate relationship. One can observe that importance of family ties net decreased in favor of the growing significance of friends and the Internet. Alongside IT revolution and increased individuals mobility the shape and 'extent' of matrimonial market so far linked with geographical location has been modified. Neighborhood and shared public space in the place of residence play minor role in establishing relationships leading to marriage.

2/The process of searching for a matrimonial partner is perceived these days as a time-consuming challenge which requires self-discipline and patience. Due to the feeling of 'excess' and superficiality of intimate relationships both the process of evaluation and

intensified commitment require more time and effort. It is definitely much more common nowadays (statistically relevant dependence) than in postwar period to enter into the marriage with a baggage of failed intimate relationships that became deteriorated previously.

3/The average time for marriage establishment has extended. When compared to the 1940s and 1950s the average time span between establishing a closer relationship ('dating' phase) and getting married has extended, what is more the phase of being engaged as counted from the promise of getting married and the date of actual wedding has lengthened as well. However, when compared to the years directly following the war, the age at which men and women experience their engagement as well as their wedding has risen. This tendency is partly connected first with the common practice of premarital cohabitation, which delays the decision to get married, and second with generally prevailing lack of maturity to undertake such a serious step (regardless of biological age) .

4/Individualization processes have distinctly revolutionized engagement rituals. Since the turn of millennium the public pronouncement of marriage vows during the families encounter is less frequent, and becomes rather an incredibly private ceremony, the scenario of which is carefully arranged in secret by the man. Moreover, gradually since the 90-ties couples more frequently experience not only engagement in the course of their relationship (significant decrease of 'anti-engagement' relationships), but also hen and stag nights, which is the result of appreciation for consumer practices in Polish customs.

5/The engagement ceremony, the ritual of stag and hen nights, and the marriage ceremony itself are prone to gradual privatization and destandarization. Processes of family privatization are expressed in the fact that engagement biographies beginning from 90-ties are less dependent on evaluation and opinion of elder generation. Consequently, parents' participation and supervision over choosing the partner, establishing wedding date, arranging the ceremony itself, constructing the menu or completing the guest list is rather marginal at present.

6/Destandarized practices in family life have led to differentiation in the trajectories of relationships in terms of presence and sequence of essential life events: the moment of moving in together, promising to marry, participating in stag and hen nights, the marriage ceremony (secular or religious one) and wedding reception. Since the beginning of 2000 it has become increasingly less common for this sequence to resemble the traditional

formalization of the dyad. This is just the reflection of postmodern demand for 'being yourself' and executing of 'choosing' contrary to experiencing of 'being compelled'. Destandardization of premarital paths results in transformations of social identity and nupturients' personal identity. Today the ritual of transition - rearranging the picture of men and women - is no longer embodied in the ceremony of engagement or marriage, since they have been replaced by premarital cohabitation.

7/Essential change recorded in the process of marital choice is increasing role of women, although visible only in two areas. First, women more often decide about dates proceedings (the venue, the meeting content), and since 2000 they participate in covering the costs (according to the rule- everybody pays for himself/herself). Second, women more often than previously initiate premarital sex, which can be unambiguously regarded as a sign of extinction of double morality in reference to premarital sphere of life.

Summarizing the above mentioned results, *'Pre-wedding stories. Changes in customs and the institution of engagement'* is a monography that:

1/is devoted to transformations of engagement institution and comprises the analysis of modifications and transformations of customs on the stage of marriage establishment in a particular region of Poland after World War II - the stage defined as the first stadium of family life, in which there is a constant complex interaction between the couple and the social environment.

2/proves couples variation in the period of engagement - presents typology of engaged couples functioning in Poland after World War II, differences in establishment and course of their relationships, and first of all explains determinants in practices.

3/outlines the original model of premarital relationship development focused on time dimension and changes from the participant's point of view - it reveals present tendencies as far as regularities and stages of development in premarital relationship are concerned, and what is worth emphasizing identifies new, previously not explored factors determining dyad transformation, partners transition to further stages of commitment, or avoidance of its specific stages.

POTENTIAL MEANS OF RESULTS APPLICATION

1/Achieved results can be treated as a compendium of knowledge on the subject of social mechanisms operating on matrimonial market, and on the revolution in religious, legal and

moral norms associated with intimate relationship ending in the form of engagement and marriage rituals – in terms of historical dimension as well. Conducted research is valuable as far as the exploratory aspect is concerned – it provides exhaustive description of practices undertaken by men and women in order to establish, maintain and formalize intimate relationship.

2/Findings enable formulation of new perspectives and research objectives. Despite testing the model of premarital relationship development on representative trials, it would be an advantageous approach to expose the gender role in the renaissance of moral practices in selection area, and especially to highlight the woman's role in 'inhibiting' the process of engagement decomposition. This work can serve as a starting point to explore the processes of decisions and negotiations in intimate relationship by means of confrontation the partners experiences, as well as to search for regularities in premarital relationship in second marriages.

3/Publication can be used by students of social studies (but not only) such as: sociology, psychology, ethnology, and cultural studies as a didactic material in the sphere of mechanisms and rules responsible for marriage establishment, regularities in the dyad development, transformations in moral practices and customs.

4/Book can be exploited by professionals dealing with family: counsellors on family life, psychologists and therapists – within the scope of recent regularities in intimate relationship development, especially the factors 'pushing'/'hindering' the dyad towards/from its formalization.

5/Considerations on actual premarital moral practices can be used by researches and publicists in the debate on the position of engagement institution in Polish legal system (also in the context of dispute on partnership status), including the necessity to regulate the liability for damages in case of potential failure to respect the contract, which the promise to conclude the marriage is.

5. Discussion on other scientific-research accomplishments

My academic output after gaining a doctor degree consists of 2 monographies (one of which I am the co-author), 1 book - I was the co-editor, 17 articles in scientific magazines and 8 articles published as chapters in monographies (one in English, and one of joint authorship). Since the commencement of my scientific-research work in the Department of Family

Sociology at the Adam Mickiewicz University, the discussed topics are arranged in one coherent sequence. The studies conducted by me concerned the relations and family roles: issues on the functioning of metropolitan marriages with an adopted child³¹, marital roles played by husbands and wives in childless relationships³², parents-adolescents bonds³³, relations between partners pursuing marriage and between couple and a broader social environment³⁴, relations between siblings in the period of later adolescence³⁵.

The question of metropolitan marriages with an adopted child addressed by me in my master thesis, constituted the main inspiration for in-depth studies on marital roles played in childless relationships. Structure and stratification of marital roles (I adopted structural theory of social role by Daniel Levinson) played in underlined by me four types of childless marriages, were the subject of doctoral dissertation defended in 2002 at the Institute of Sociology of Adam Mickiewicz University. Thesis served as a background for several scientific articles³⁶. Most important conclusions stemming from the thesis concerned significant discrepancies between expectations and concepts of husband and wife roles within partnership, and the means of their execution. Explanation indicated dichotomy of woman and man models at the time, as well as pragmatism and vital necessity. What is more, research proved that childless marriages due to great internal variance escape classification as marriages-institutions or marriages-communities. The level of co-operation intensity between spouses and existence of conflicts in partnership were not dependent on type of childlessness, but resulted from partners approach towards parenthood.

³¹et.al. Iwona Kuźlan, *Metropolitan marriages with an adopted child*. 1991. Master's thesis written under the supervision of prof. Zbigniew Tyszką.

³²et.al. Iwona Przybył, *Childless marriages – sociological analysis*. 2002. Doctoral dissertation written under the supervision of associate professor Anna Michalska.

³³et.al. Iwona Przybył, *Feeling of social identity among high school youth, Dysfunctional relations within family and the process of identity development in adolescence period*, (co-author) Witold Wrzesień, Aldona Żurek, Iwona Przybył, *Parents and children in generation dance*, 2005, Poznań: UAM Academic Publishers, p. 23-70; Iwona Przybył, *The picture of mother and father, and adolescent' with their parents*, *Annals of Family Sociology*, volume XVII, 2006, p.47-64.

³⁴et.al. Iwona Przybył. 2017. *Pre-wedding stories. Changes in customs and the institution of marriage*. Poznań: UAM Academic Publishers.

³⁵Iwona Przybył, 2016, *Sisters and brothers today. Guarantee and uncertainty in the relation. New hypotheses in the light of questionnaire surveys*. (co-author) I. Przybył, A. Żurek, (editor), *Family roles: between adaptation and creation*, Poznań, Academic Publishers of Social Sciences Faculty, p.165-178; Iwona Przybył, 2017, *Sibling relationships in the age of denormalization of family commitments: support, trust and conflict*, *Studia Socjologiczne*, 2, p. 189-212.

³⁶Iwona Przybył, 2002, *The Influence of childlessness upon the relationships within a family*, *Legal, Economic and Sociological Movement*, 3, p. 245-255; Iwona Przybył, 2003, *Causes, planes and the course of conflicts in childless marriages*, *Annals of Family Sociology*, Volume XIV (2002), p. 113-131.

Further publications were the result of increased work on issues of infertility/sterility impact on woman identity, and determinants of procreation activities undertaken by infertile spouses³⁷. The studies proved that creation of 'potential mother' identity supports rehabilitation of one's picture, paradoxically it entails stress and anxiety on the other hand. I try to explain why more and more couples make the decision of in vitro fertilization, despite their conflict of conscience. Major factors responsible for the decision were the following: social motherhood injunction directed towards married couples, definition of womanhood in reference to motherhood, manipulation of spouses awareness by the specialists from infertility treatment clinics, as well as popularization of pure human and individualistic aspects in parenthood perception instead of religious and community ones.

In my scientific work I addressed the question of bonds between younger adolescents and their social environment (among others: with parents, siblings, friends, colleagues and teachers), and the influence of chosen relations on the shape of youth social identity³⁸. Applying subjective projective techniques suggested by Robert Ziller to examine selected components of social 'I' and the test of unfinished tasks, in 2005 I conducted research among pupils of selected gymnasium. Studies proved that for this youth category family was most important reference group, and despite dynamic processes of social-cultural transformation, won the competition with other participating groups. Studies on bonds and adolescents identity resulted in publication devoted to identification of youth with parents, depending on the image of mother and father rooted in their minds³⁹.

Research results on social identity of high school students constituted main inspiration to explore studies on bonds established by young people, the studies also included so-called weak bonds. Relying on the given material I analyzed the phenomenon of sex-games among high school students⁴⁰. It can be interpreted on one hand as a desire to experience an adventure, a game, a form of resistance against imposed model of morality, and on the other

³⁷Iwona Przybył, 2004, *The labeling and self-labeling of infertile women and men*, *Annals of Family Sociology*, Volume XV, p. 47-61; Iwona Przybył, 2006, *The construction of 'potential' identity by infertile women*, *Man and Society*, vol. XXVI, p. 281-293; Iwona Przybył, 2012, *To become a parent in spite of everything: conditions of procreation activities of infertile spouses*, (co-author) J. Baniak (ed.), *Injunction versus choice. Moral dilemmas of marriages and families in Poland*, NOMOS Publishers, Kraków, p. 127-141.

³⁸Witold Wrzesień, Aldona Żurek, Iwona Przybył, 2005, *Parents and their children in generation dance*, Poznań: UAM Academic Publishers, p.23-70.

³⁹Iwona Przybył, 2006, *The picture of mother and father, adolescent' identification with their parents*, *Annals of Family Sociology*, v. XVII, p. 47-63.

⁴⁰Iwona Przybył, 2012, *Sex Fun in school. The importance of weak relations*. *Man and Society*, v. XXXIII, p. 21-39.

an important source of establishing one's own identity in the puberty period. I indicated that multiplication of weak bonds disqualifies development and intensification of bonds requiring solidarity, and first of all causes significant transformations of relations within the family.

My academic accomplishments include texts of theoretical character. In one of them, published in 2007, together with Aldona Żurek we discuss the problems of family condition and identity⁴¹. We reconstruct them by analyzing the materials available in academic books published in Polish language, and those available in 600 academic articles published in the years 1990-2005, and covering this sub-discipline. We arrived at the assumption that family sociology not only isolated itself, but was isolated by sociologists as well. In the study we identify new trends of analysis and formulate a requirement that family sociology ought to be comprehensively discussed. In our opinion such an approach overwhelms diversity of marriage-family lives and provides possibility of showing family theory instead of only one family model.

Another study is devoted to analysis and reconstruction of considerations on free time of married men and women in Polish family sociology⁴². The core of this publication is the analysis of academic books and monographies published after 1970, dealing with the subject of family. On the basis of given materials and original research I indicate that free time of men and women constitutes two separate and different worlds. It is rather seldom treated as an excluded subject of sociological analysis. The range and content of a married woman or mother's free time is significantly reduced in comparison to man's world, and far from woman's mental representation – irrespective whether family sociologists regard free time as a functional element of the family, or as an element of marital role, defined as decisive sphere in marriage or the attribute of power in marriage.

In the article titled 'About the process of (de)institutionalization of marriage in Poland' published in 2012⁴³ I analyze the condition of marriage and identify ten manifestations of

⁴¹Iwona Przybył, Aldona Żurek, 2007, *Identity of family sociology – loss or establishment of new research grounds? Condition of Polish family sociology in the last fifteen years* (co-authors) R. Drozdowski (ed.), Beginings and endings. Sociological summaries, sociological announcements, UAM Academic Publishers, Poznań, p. 325-337.

⁴²Iwona Przybył, 2011, *Free time of married men and women in the perspective of family sociology*, (co-author) D. Mroczkowska (ed.), *Free time. Reflections, Dilemmas, Perspectives.*, Difin Publishers, Warszawa, p. 211-223.

⁴³Iwona Przybył, 2012, *(De)institutionalization of marriage in Poland*, *Annals of Family Sociology*, Volume XXII, p. 127-141.

marriage deinstitutionalization, and give reasons why this process ought to be rather treated as a permanent form of institutionalization. Condition of marriage institution described in the dimension of partners choice, marriage establishment, mutual rights and obligations shared by husbands and wives allowed for a constatation that in the near future the marriage in Poland will not be transformed into a private relationship.

Despite interests in more extensive relations in family, direct inspiration to write postdoctoral dissertation on the process of marriage establishment and transformations of engagement institution, were theoretical findings and results obtained during comprehensive explorations among childless marriages. I observed the lack of sociological studies on the first phase of family development, which in my opinion engagement is. It was my objective to prepare and execute field research in the years 2007-2008, 2011 and 2014 in Wielkopolskie and Lubuskie voivodships, adopting the technique of questionnaire, group and individual interviews. My long-term academic interests on the issues of matrimonial choice and regularities in premarital relationships, and most of all conducted empirical research resulted in several publications and lectures on scientific conferences.

Before the book was released partial research outcomes were published in a few articles. In the study included in the monography edited by Wojciech Muszyński⁴⁴ for the first time I presented original typology of marital relationships observed among the recent spouses inhabiting rural environment. In further studies I analyzed premarital customs⁴⁵ - meaning and function of engagement customs, premarital practices manifested in sexual intercourse and cohabitation, as well as the relation between conflicts occurring in premarital phase with declared by both men and women degree of knowledge of partners features, and subjective valuation of marriage success.

Empirical material obtained in the course of field studies, and theoretical conceptualizations defined during research initial phase contributed to a few publications that were not directly connected with the question of marital choice, but with peculiarity in

⁴⁴Iwona Przybył, 2008, *From engagement to wedding. Pre-wedding period in contemporary rural environment*, (co-author) W. Muszyński, E. Sikora (ed.), *Love, fidelity and honesty at the crossroads of modern times. Shape of contemporary family*, Adam Marszałek Publishers, Toruń, p. 325-337.

⁴⁵Iwona Przybył, 2009, *The custom of engagement and its role in the process of constructing marriage*, *Annals of Family Sociology*, Volume XIX, p. 33-49; Iwona Przybył, 2010, *Dating, coupling and living together. Emotional relations and premarital customs*, *Annals of Family Sociology*, Volume XX, p. 17-35; Iwona Przybył, 2014, *Significance of conflicts in the premarital period*, (co-author) M. Plucińska (ed.), *Tackling conflict situations in individual and social dimension*, UAM Academic Publishers of Faculty of Social Sciences, Poznań, p. 123-134.

emotional and sexual relations binding fiances, married couples and elderly people. In my opinion the study devoted to social disparities resulting from the social status of bachelor and maid in premarital period⁴⁶, understanding of love phenomenon by scientific world and so-called common people, as most essential. It was possible due to the use of prototype concept of love by Beverly Fehr⁴⁷, analysis of sexual market among elderly generations⁴⁸, changes in understanding marriage and its connotations that underwent after World War II⁴⁹, in quality research.

Most significant publications announcing the book release appeared in the following magazines: *Societas/Communitas*, *Legal Movement*, *Economic Movement* and *Sociological Movement*, *Studies on Education* and monography 'Work – personal life'. In the articles I focused my attention on factors determining marriage establishment in postmodern society⁵⁰, identity transformation in the course of marriage construction⁵¹, introduction of young generation into marital roles in premarital period⁵², and on the issue of professional career influence on family establishment⁵³. Passages of quoted publications were employed in the book '*Pre-wedding stories*'.

In my academic work I addressed the problem of relation between siblings, which constitutes a fundamental part of the family and an essential element of its dynamics. Yet, the subject has not been thoroughly explored in Poland so far. On the basis of research conducted in the years 2015-2016, with the technique of audit questionnaire with open questions in majority between 226 students, I concluded that it comes to standardization of

⁴⁶Iwona Przybył, 2009, *Social inequality of men and women in premarital period. Change or continuation?*, (co-author) K. Podemski (ed.), *Dispute over social significance of social inequalities*, UAM Academic Publishers, Poznań, p. 271-285.

⁴⁷Iwona Przybył, 2015, *Popular concepts of love and sociologists' knowledge about intimate relationships*, *Annals of Family Sociology*, Volume XXIV/XXV, p. 49-72.

⁴⁸Iwona Przybył, 2013, *Senior on a date. Selection mechanism on the sexual market of older adults*, *Annals of Family Sociology*, Volume XXIII, p. 147-170.

⁴⁹Iwona Przybył, 2015, *Process of redefinition of engagement in the last decades*, (co-author) I. Taranowicz, S. Grotowska (ed.), *Family confronted with contemporary challenges. Selected problems*, ARBORETUM Publishing House, Wrocław, p. 107-122.

⁵⁰Iwona Przybył, 2016, *Attractiveness of the institution of marriage in postmodern society*, *Societas/Communitas*, 1(21), p. 117-135.

⁵¹Iwona Przybył, 2016, *From singlehood to marriage: change of the status and transformation of identity*, *Legal, Economic, Sociological Movement*, 4, p. 233-246.

⁵²Iwona Przybył, 2016, *Presence of education in the experience of postmodern individual*, *Sciences on Upbringing. Interdisciplinary Studies*, 1(2), p. 156-171.

⁵³Iwona Przybył, 2015, *Professional career and family establishment in declarations and experiences of young Poles*, (co-author) R. Tomaszewska-Lipiec (ed.), *Work – personal life. Between harmony and disintegration*, IMPULS Publishers, Kraków, p. 53-68.

social expectations on the grounds of gender within family roles. The roles of brother/sister are determined by structural pressures to a lesser extent. However, according to most important conclusion the roles of brother/sister are constant in form, but different in content (on stratification level) – the same conducts (for example loyalty) are classified by some youth as principal features in the role, by others as sufficient, and by the rest as peripheral⁵⁴. What is more, in the study devoted to desolidarity of family commitments I analyzed advantages and disadvantages of having siblings, as well as the level of trust among members of close family⁵⁵. Gained data of qualitative and quantitative character led to conclusion that siblings bonds in the period of early adolescence resist the processes of desolidarity and denormalization. Today, the essence of sisterhood and brotherhood are altruism, support, trust, sacrifice and unselfishness. Unstable social reality, failure and fragility of intimate relationships among young people can be identified as the sources of perception of mentioned categories.

Research results were the subject of 16 presentations on scientific conferences, out of which 4 were worldwide in scope (including one abroad), lectures popularizing science at Poznań Medical University within Summer School, as well as public debates and seminars.

Issues that were in the area of my scientific interests contributed to the idea of organizing National Scientific Conference titled "Family roles – between adaptation and creation" that was held in Poznań in November 2015. The fruit of this event is the book co-edited by me (including Introduction written by Aldona Żurek and me), discussing the question of functionality of social role concept in contemporary family studies as well as (un)ambiguousness of commitment towards relatives and in-laws in postmodern society⁵⁶.

Moreover, scientific interests led to co-organization of theme group dealing with social roles constructed/played by today's seniors, titled 'Senior as an actor and respondent' at the XVI National Sociology Congress held in Gdańsk in 2016. The conference resulted in a book

⁵⁴Iwona Przybył, 2016, *Sisters and brothers today. Guarantee and uncertainty: new hypotheses on the basis of questionnaire surveys*, (co-author) I. Przybył, A. Żurek (ed), Family roles: between adaptation and creation. UAM Academic Publishers of Faculty of Social Sciences, Poznań, p. 165-177.

⁵⁵Iwona Przybył, 2017, *Sibling relationships in the age of denormalization of family commitments: support, trust and conflict*, Sociological Studies, 2, p. 189-212.

⁵⁶Iwona Przybył, Aldona Żurek (ed.), 2016, *Family roles. Between adaptation and creation.*, UAM Academic Publishers of Faculty of Social Sciences, Poznań, pp. 279.

co-edited with Małgorzata Herudzińska, comprising 10 articles devoted to question of old age in postmodern times (scheduled issue turning point of 2017/2018).

Conducted research and their results are exploited by me in didactics – during classes on marriage sociology, group processes and microsociology, but also to construct original syllabuses of faculty lectures and theme modules. I wish to emphasize the fact that I am fully involved in organizational works in numerous bodies at the University. For four years I was entrusted the function of Deputy Director of Didactics of Sociology Institute at the Adam Mickiewicz University, for many years I was an active member of faculty and rector committees for quality education, and was engaged in Council of Sociology Institute at Adam Mickiewicz University, what was appreciated by University authorities (I was awarded with four prizes in didactics).